

F	ACD ACB	8902 06 070
	datum	03 FEB. 1989
	CO	
F	b.	— d. d. —

C(CSO) nr.: 89/121	d.d.: 2 FEB. 1989	Info:
Aan : CSB/PM		
Betreft :	<i>Informatie-avond I.K.V., op 19-9-1988 te Utrecht.</i>	
Bijl.:		

Op 8 november 1988 werd

het volgende vernomen:

Op 19 september 1988 bezocht een informatie-avond over Polen georganiseerd door het I.K.V.-Utrecht. De avond werd gehouden in de Heilig Hart-kerk te Utrecht. Deze avond werd in de pers aangekondigd.

Er waren ongeveer 25 mensen aanwezig. Als gastsprekers waren twee Poolse schrijvers/journalisten aanwezig. Beiden, zo vertelden zij, hielden zich bezig met het schrijven van maatschappijkritische artikelen voor enkele onafhankelijke bladen in Warschau.

Na vertoon van de film "Nog is Polen niet verloren", deel 5 was er gelegenheid tot vragenstellen, aan o.a. de twee journalisten.

Enkele vragen gingen o.a. over Solidarnosc, maar beiden waren het er over eens, dat deze organisatie op landelijk politiek niveau niet veel voorstelde. Zo zou Lech Walesa zijn hoogtepunt gehad en hadden veel Polen het wel gezien met hem.

§

De vredesdemonstratie van 29 oktober in discussie

„Ik ben in toenemende mate tot de konklusie gekomen dat het probleem veel tweezijdiger moet worden aangepakt dan de vredesbeweging in eerste instantie deed. Ik ben in voor eenzijdige stappen, omdat het altijd erop aan komt die in je eigen situatie te zetten, maar dat laat onverlet de noodzaak dat ook de andere kant stappen zet.”

Even slikken. Het is inderdaad Mient Jan Faber van wie wij deze uitspraak noteerden. 1979, het jaar van het NAVO-dubbelbesluit, maar ook van de IKV-leuze „Alle kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland”, lijkt alweer lang geleden. Er is ondertussen heel wat gebeurd.

De euforie van de 21e november 1981 was van korte duur. De politiek laat het erbij zitten, viel regelmatig uit IKV-mond te beluisteren. En dan ging het nog niet eens over de internationale politiek. De staat van oorlog in Polen verslechterde het klimaat tussen Oost en West, dat sinds Afghanistan en de komst van Reagan in het Witte Huis en Weinberger in het Pentagon, toch al winterse trekken had aangenomen. En de Sovjetunie bleef in gestaag tempo SS20's produceren.

De NAVO is voortvarend aan het werk om eind van dit jaar met de plaatsing in West-Europa te kunnen beginnen. Er is nog een heel klein kansje dat de in november 1981 in Genève begonnen besprekingen tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie een akkoord opleveren. Maar veel meer dan een *interimakkoord* zal dat niet zijn. En als dat al lukt, betekent het toch minimaal een beperkte plaatsing van middellange-afstandraketten in het Westen, en een al even beperkte afbraak van SS20's bij de 'tegenpartij'.

Salamitaktiek

„Niets doen of nalaten wat Genève kan schaden”, heet het bij het CDA en de regering. Hans van Mierlo, minister van Defensie in het tweede kabinet-Van Agt, meende dat de Nederlandse regering best mocht meewerken aan de passieve (papieren) voorbereiding voor een eventuele plaatsing, en pas bij een actieve voorbereiding (bunkers bouwen) het parlement hoefde te raadplegen. Van Mierlo's optreden, plus het feit dat zelfs de PvdA zich in deze discussie liet meeslepen, leidden in de zomer van 1982 tot een nogal pessimistische stemming in het IKV.

De nieuwe minister van Defensie, De Ruiter, maakte aan de salamitaktiek van zijn voorganger een einde en beloofde beslissingen inzake voorbereiding van de plaatsing (en uiteraard over de plaatsing zelf) aan de Kamer voor te leggen. De discussie over de 'maatschappelijk haalbaarheid' van die plaatsing kwam op gang, en zelfs Van Agt zette daarbij na zijn aftreden vraagtekens. Vanuit West-Europa werd druk uitgeoefend op de Verenigde Staten om de nuloptie los te laten en met een tussenoplossing genoeg te nemen. Het optimisme begon in IKV-kring weer te overheersen; zelfs hoopte men, door het CDA tot deelname aan de demonstratie van 29 oktober aanstaande te bewegen, nu al een feitelijke beslissing tot niet-plaatsing af te dwingen. Maar de inbraak in het CDA mislukte, en tot

overmaat van ramp, begon Lubbers tijdens zijn recente bezoek aan de Verenigde Staten opnieuw op uitstel van een Nederlandse beslissing te spekuleren. Bestaat niet het gevaar dat de demonstratie van 29 oktober - net als die van 21 november 1981 - plaatsvindt op een moment dat er niets te beslissen valt?

Boven de markt

Faber: „We dachten: aan het eind van het jaar komt de defensienota en dan komt alles bij elkaar. Als dan die raketten er aankomen, zijn wij er met die demonstratie. Maar de laatste tijd heb ik steeds meer het gevoel dat deze regering er alles aan zal doen om te voorkomen dat ze in het bondgenootschap als deloyaal te boek wordt gesteld. Ze probeert het probleem vooruit te schuiven tot het misschien niet meer hoeft. Mijn schatting is dat ze hopen dat de beker aan Nederland voorbijgaat, of dat we bij een interimakkoord alleen maar voor een kleiner aantal in het schip zitten. Maar zoals de zaak er nu voorstaat, kun je gerust stellen dat de 29e oktober in een politiek gat dreigt te vallen; omdat er dan wel eens helemaal niets te beslissen zou kunnen zijn.”

Van Traa: „Als het even kan willen de regeringspartijen die dingen hier ook niet. Om dan met dat resultaat te kunnen pronken. Maar de hoofdzaak is niet dat ze er überhaupt niet komen; dat er een doorbraak in de wapenwedloop tot stand wordt gebracht. De Nederlandse situatie is daar een afgeleide van. Komen ze wel in Duitsland, Engeland en Italië, dan voel ik mij niets veiliger. Daarop speelt deze regering, en in tegenstelling tot Mient Jan heb ik altijd al gedacht dat de defensienota helemaal niet het grote debat hoeft te brengen. De regering heeft belang bij uitstel. Daarom zou je je kunnen afvragen of je die demonstratie in oktober wel moet gaan plannen. Moet je hem niet boven de markt laten hangen, als dat organisatorisch mogelijk is?”

Van der Lek: „Ik vind het eigenlijk onverstandig iedere keer te getuigen van optimisme of pessimisme. De strijd voor ontwapening is een zaak van lange adem. Verder ben ik het met Maarten eens dat het heel belangrijk is dat je die kruisraketten in een breder verband blijft zien. Op het ogenblik wordt er een soort geheimzinnige zwijgplicht van regeringszijde in acht genomen, omdat dat de enige manier zou zijn om Genève te doen slagen. Je moet uitkijken dat je niet heel langzaam wordt meegezogen in het gat van het dubbelbesluit, in dei Genève-verhalen. Dat is natuurlijk de schatting die Mient Jan maakt: hoe ziet het toneel van onze demonstratie in oktober eruit, is er dan nog wel sprake van een plaatsingsbesluit of -plan in Nederland? Dat is een moeilijkheid die we onder ogen moeten zien. We moeten zo flexibel zijn, dat we kunnen bekijken of die demonstratie op dat moment het passende middel is; zo niet, dan moet je dat kunnen veranderen.”

- Is uitstel mogelijk?

Faber: „Dat is wel een discussie waard. Maar of het echt kan is een tweede. Want als je eenmaal een datum hebt genoemd, en vervolgens gaat men overal in Nederland bezig met de voorbereidingen, zet

dan de trein maar eens stil, of liever: la hem nog maar eens langer doorrijden.”

Interpretatieoorlog

- Wat zijn de consequenties van het mislukken van de poging het CDA bij de demonstratie in oktober te betrekken?

Van Kampen: „Een deel van het verlies dat als ze in een later stadium waren afgehaakt, of als ze waren blijven meedoen, je een permanente strijd zou hebben gehad over de interpretatie van de leuze, waarin je had kunnen manoeuvreren, politieke uitspraken ontlokken.”

- Er waren mensen die de leuze dubieus vonden, die meenden dat in alle helderheid moest worden gezegd dat die kruisraketten Nederland niet in komen.

Van Traa: „Voor iemand die gewoond Nederlands verstaat waren die leuze volstrekt niet dubieus.”

Van der Lek: „Op zichzelf zou ik het natuurlijk machtig interessant vinden al het CDA zich zou aansluiten bij een demonstratie tegen de plaatsing van kruisraketten in Nederland. Maar je moet je wel realiseren dat het CDA zich daarvoor had moeten losmaken van het regeerakkoord, en dat zie ik het CDA, met al zijn dubbelheid, nog niet doen. Met andere woorden: die interpretatieoorlog was misschien wel interessant, maar die had je nooit langer kunnen rekken dan twee weken. Ik zie ook niet wat voor winst het zou zijn geweest, als je hem enige maanden had kunnen laten doorgaan. Dat zijn moeilijke kanten aan: hoe kun je, achterban dan nog motiveren? Ik had zelf de voorkeur aan gegeven wanneer die leuze van het begin af aan onduidelijk tegen de plaatsing van kruisraketten waren geweest.”

Faber: „Als we het CDA door die maar hadden heen gesleept en ze hadden gezegd: we doen mee, en die andere club waren er ook bij gebleven, was het voor het CDA buitengewoon moeilijk geweest weer af te haken. Die interpretatieoorlog was dan waarschijnlijk ook minder scherp geweest. Maar ik denk dat het gevecht niet goed is gevoerd. Het girig ogenblikkelijk tussen twee clubs: het CDA en het IKV. Niemand heeft de poging gewaagd de zaak wat te verbruden. Integendeel, van de kant van de EV heeft men niets anders gedaan dan h vuurtje opstoken. De PSP zat ons ook op de huid, hoewel veel betrouwbaarder. Het zijn geen mensen geweest die hebben getracht wat ruimte te scheppen. Je kunt je afvragen of de PvdA en de FNV dat niet wat aan hadden kunnen doen.”

Van der Lek: „Je zegt: we zijn er nu doorheen gekomen. Maar heb jij nu wel een kelijk één moment de illusie gehad dat het CDA in die demonstratie zou meelopen?”

Faber: „Het CDA gaf die illusie.”

Van Traa: „Bram, je bent er niet bij geweest. Wij en ook de CPN waren het met het IKV eens. Het ging erom te zorgen dat het CDA een ander standpunt zou innemen dan in het regeerakkoord. En dan zit daar een meneer van de EV die nu eenmaal zijn bestaan ontleent aan

232.1
1

elders in West-Europa, de hoop heeft gehad op een sterke respons in de Oostbloklanden bij de gewone burger die trouwens overal naar een vreedzame benadering van wereldproblemen snakt.

Het is echter niet alleen de analyse sinds 1981 die teleurstellend is voor alle mensen die vrede willen, in grote variatie verzameld binnen het IKV. Het is bijzonder teleurstellend dat het IKV zelf nooit heeft geanalyseerd hoe de ontwikkeling van het woord "vrede" in de loop der tijden heeft plaatsgevonden.

Door velen wordt het begrip "vrede" tegenwoordig gehanteerd als afwezigheid van oorlog en dus van de noodzaak van verdediging en bewapening. Door zo te redeneren doet men echter te kort aan de historische betekenis zoals men die zie in talrijke oude documenten die dikwijls hebben te maken met de ontwikkeling van de landbouw. Vanaf de Middeleeuwen komt het begrip "vrede" algemeen voor in talrijke oude, door de boeren vastgestelde gezamenlijke regelingen, zoals "wijsdommen", "wilkers" of "wille-

essen, het akkergebied rond de dorpen in het oosten van ons land moest men gezamenlijk zorgen voor de "esvrede", meestal een houtwal die het bouwland moest beschermen tegen het erbuiten vrij lopende vee.

Soms leest men dat men moest zorgen voor de "struwelen van de vrede". De bomen en struiken van de houtwal moesten goed worden onderhouden. Als men er eens een "vree" of "vrede" opwierp, kon dit ook weer een wal zijn. Het kon echter ook een versterkt huis zijn zoals het kasteel bij Vreeland, gebouwd als een "vree" tegen vijanden.

Dit woordgebruik is niet beperkt tot ons taalgebied. Men denke slechts aan het Engelse "to fence", het maken van afscheidingen voor "defense" van het erbinnen gelegen gebied.

Het is altijd, als het over het zo primaire gebied van de landbouw gaat, een activiteit, gericht op bescherming en verdediging van het eigen bezit. Men zou zelfs kunnen zeggen dat het een heel fundamenteel aspect is geweest voor de ontwikkeling van onze cultuur, gericht op de bedreigingen vanuit de omliggende natuur. Dit konden bedreigingen door wilde dieren, maar evenzeer bedreigingen door mensen zijn. Mensen, die in die oude tijd zich misdroegen, konden "vredeloos" worden verklaard, zonder bescherming oftewel "vogelvrij".

Het is jammer dat de zin van die oude woorden verloren is gegaan en dat "vrede" door velen nu alleen wordt gezien als het simpele afwezig zijn van oorlog, gemakkelijk te bereiken door het afschaffen van verdediging. De toch altijd noodzakelijke zorg voor het beschermen en verdedigen van de menselijke cultuur tegen de bedreigingen vanuit de na-

tuur en vooral door de "menselijke" natuur wordt er in zijn totaliteit niet voldoende bij betrokken.

Door meer aandacht te besteden aan het dualistische karakter van de menselijke natuur zou het IKV meer aan overtuigingskracht winnen.

J. Daams
Kortenhoeft

NRC Handelsblad

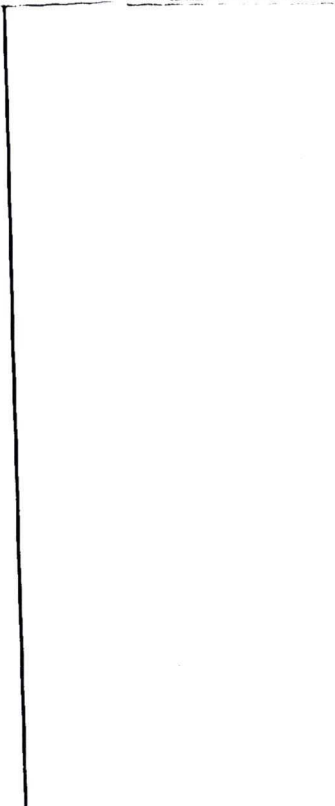
30-5-1983

CIRCULATIE

er houden dan _____ dager

GEZIEN		Volgens geadresseerde nog t.k. aan
dat.	par.	
01	me	

ningen:

het zich afzetten tegen het CDA, en die is het er niet mee eens. Toen is de zaak in een stroomversnelling gekomen. Ik heb me toen nog wel degelijk afgevraagd wat wij konden doen. Het probleem voor de PvdA was echter dat alles wat wij zouden doen, zou worden uitgelegd als een poging CDA en VVD tegen elkaar uit te spelen. Ik vond het ook jammer dat nu juist het IKV en Mient Jan die rol op zich hebben genomen. Maar goed, dat is allemaal nakaarten. Maar ik kan jullie verzekeren: als de konjunctuur gunstig is voor die demonstratie, komt het CDA terug en gaan we weer praten over een CDA-spreker. Zo is het in Nederland nu eenmaal gelegen. Waarbij het natuurlijk duidelijk is dat die demonstratie zich tegen de regeringspolitiek richt. Dat stond ook in die leuzen. Maar het gekke is dat als het CDA erbij zit, dan doet het er niet meer toe wat er staat: het CDA zit er bij en dus kan het niet deugen. Maar het deugde echt."

Draagvlak

- De CDA-affaire heeft bij het radicalere deel van de vredesbeweging toch een beetje een kater achtergelaten. Je kunt je afvragen of dat straks geen problemen gaat opleveren als er weer munitietreinen gaan rijden. Of bij acties in de Peel. Radikaler acties die haaks komen te staan op de algemene strategie van de vredesbeweging. Joke, jullie staan altijd zo voor breedtestrategieën, maar steigert jullie achterban nooit eens?

Van Kampen: „Natuurlijk wel. Maar ik heb geen probleem met die discussie. Kijk, ik heb er geen behoefte aan met mijn hele achterban op één lijn te komen, noch met alle vredesbewegingen. We moeten die kruisraketten hier tegenhouden, maar ze zijn natuurlijk ook een symbool, voor atombommen in het algemeen. Er zijn allerlei groepen activisten bezig - dat heb je als vredesbeweging zelf in gang gezet - met de gevolgen van wat je de nuclearisering en militarisering van de samenleving kunt noemen. Daar kiezen ze hun eigen vorm in. Ik vind dat prima. Ik denk persoonlijk dat je daarbij die vormen moet kiezen waarbij zich zoveel mogelijk mensen kunnen aansluiten. Konkreet betekent dat bij die munitietreinen, dat wij met de betrokkenen in debat gaan. We zeggen: luister nou eens, blokkades daar zijn we niet tegen, maar het maakt wel uit of het om tweeduizend of om twintig mensen gaat. De belangrijkste vraag is niet het middel, maar je draagvlak."

Van der Lek: „Ik bestrijd dat radicalere acties per definitie haaks staan op je algemenere strategie. Het feit dat kleinere groepen mensen bereid zijn acties tegen bases, militarisering en dergelijk te voeren, heeft een signaalfunctie naar de machthebbers en dat is dus een ondersteuning voor de algemene strategie die je voert."

Faber: „Ik geloof niet dat onze achterban uit die affaire met het CDA de konklusie trekt dat er nu maar radicalere acties moeten komen. Men heeft alleen maar het gevoel dat de normale verhoudingen weer zijn hersteld. En wat de Peel betreft: daar zitten we nu vlak bij. We gaan uiteraard gesprekken voeren met de actiegroepen die daar zijn en we doen een heel intensieve poging met de burgervaders in

gesprek te komen. We moeten erbij zitten voordat die zaak in een autonoom proces tot ik weet niet wat leidt."

Van Kampen: „Ik denk dat het heel belangrijk is met groepen als Onkruid in contact te komen, omdat juist het element van je alleen gelaten voelen, tot hardere middelen, isolement en kriminalisering kan leiden."

Faber: „Maar ik wil niet terechtkomen in een situatie waarvan je zegt: er zijn bepaalde soorten acties, waarbij bepaalde soorten mensen horen. Zo van: als het om een basis gaat doen Onkruid en andere autonome groepen het, zodra het wat netter wordt doen wij mee en als het helemaal netjes wordt...."

Van Kampen: „.....doet het CDA mee."

Van Traa: „Het hoofdpunt is de geweldloosheid. Dat is een verantwoordelijkheid voor ieder persoonlijk en voor een politieke partij. Je mag als beweging of als linkse politiek niet terecht komen in een situatie waarin je gaat zitten onderhandelen over geweldloosheid."

Dodewaard

- Zijn jullie niet bang dat het stormlopen wordt op de Peel? Dat al te veel concentratie op de Peel, dat wil zeggen op het feit dat die raketten er al bijna zijn, de mogelijkheid om ze op maatschappelijk, Haags of zelfs internationaal niveau tegen te houden eerder wordt verkleind dan vergroot?

Van Traa: „Parlementair is er nog geen enkel besluit genomen. En je mag altijd demonstreren ook om genomen besluiten te veranderen. Dat is zo oud als de weg naar Rome. Je mag dus ook niet praten over stormlopen. Een stormloop, die verlies je altijd, maar wat is dat nou, een stormloop?"

- Nou, wat bij Dodewaard is gebeurd, met Max van den Berg in de voorste rij?

Van Traa: „Die was niet in de voorste rij. Maar met Dodewaard hebben we ons leergeld betaald, tenminste de PvdA, in zo'n situatie moet je niet terechtkomen. Maar dat wil nog niet zeggen dat je niet mee moet doen in de Peel. Er zijn natuurlijk een heleboel vormen denkbaar waarin je een geweldloos protest kunt laten horen. Dat is heus niet alleen beperkt tot een podium vijf kilometer van het oord af, met veertien sprekers."

Van der Lek: „Ik denk dat je heel duidelijk moet vasthouden dat je niet per demonstratie of actie een basis, een kerncentrale of een ander objekt kunt sluiten. Dat kun je als partij nooit ondersteunen. Je kunt wel aan duidelijke, en wat mij betreft ook harde acties meedoen, mits ze geweldloos zijn. Maar je moet de mensen niet ergens heen lokken met de illusie dat zij er wel even een eind aan zullen maken."

- In de discussie over deelname van het CDA is van CDA-zijde gezegd: het IKV is naar ons opgeschoven, meer oog gaan krijgen voor de tweezijdigheid van het bewapeningsproces. Is de vredesbeweging inderdaad meer rekening gaan houden met het feit dat de Sovjetunie ook gewoon verder bewapent? Dat punt gaat natuurlijk vooral spelen als straks - het is niet erg waarschijnlijk, maar laten we het even aannemen - een redelijk klinkend tussenakkoord op tafel zou komen: vermindering van het aantal SS20's en een

beperkte plaatsing in het Westen. Kun je dan nog zeggen: die aan westelijke zijde houden we tegen, terwijl de SS20's blijven opgesteld?

Van der Lek: „Wanneer je die redenering weer gaat volgen ben je precies bezig met datgene dat we van begin af aan hebben willen bestrijden: elke stap die je als NAVO of als Westen zet koppelen aan stappen van de andere kant. Dan zit je ook weer in dat traditionele vijandsbeeld: eerst kijken wat er daar gebeurt en dan pas zelf wat doen."

Niet helemaal

- Een paar jaar geleden stonden er zestig SS20's, nu staan er driehonderdeenenvijftig. Het gaat toch niet alleen om de bewapening hier?

Van der Lek: „Natuurlijk niet, die dingen moeten onmiddellijk weg. Maar de gang van zaken is steeds geweest: actie en reactie. Daar moeten we van af: dat mag je niet loslaten."

Faber: „Je kunt niet alleen stappen zetten aan deze kant, zonder dat je daar het hele model in in betreft. En het model is tweezijdig. In dit zin hebben we wel wat van de Freeze-beweging geleerd. Je kunt niet bij voortduring de onredelijkheid aantonen van de positie van de heer Reagan - al zijn daarvoor genoeg argumenten die je vooral niet achter je kiezen moet houden - en aan de andere kant de voorstellen van de Sovjetunie als zijnde veel redelijker voorstellen. Met andere woorden: je moet je niet van de ene positie in de andere laten duwen, dat is het spel dat wordt gespeeld, je moet je eigen verhaal houden. Ik ben trouwens al van meet af aan veel meer voor ontmanteling van de SS20's dan de regering, want die is bereid een tussenoplossing te accepteren en daartoe ben ik niet bereid. Je moet de echte bereidheid hebben om net te doen wat zij altijd gedaan hebben in de bewapeningswedloop, allemaal eenzijdige stappen nemen en dan proberen de zaak te controleren - want in die optiek zijn wapens niet langer gevaarlijk zo gauw er een verdragje voor is. Dat moeten we nu omgekeerd doen: een eenzijdig proces naar beneden."

Van der Lek: „Ik zou toch wel willen onderstrepen dat die SS20's achteraf aan de modernisering zijn gekoppeld. Dan moet je nu niet alsnog in de val trappen en die SS20's als een argument voor de modernisering te gaan zien."

Van Kampen: „We hebben altijd gezegd: eenzijdige stappen spelen een rol in een tweezijdig ontwapeningsproces. Dat betekent dus ook dat we een interimakkoord zullen toetsen aan de vraag, niet of het allemaal wat langzamer gaat, maar of er een ommekeer tot stand wordt gebracht. Nou, dat doet een interimakkoord niet, dat kun je nu al zeggen. Het heeft dus geen enkele invloed op je eis om de kruisraketten niet in Nederland en Europa te plaatsen."

Van Traa: „Militair gezien heeft Bram volledig gelijk, maar de vraag die links en de vredesbeweging aan de Sovjetunie stellen - waarom doen jullie eigenlijk mee in die race? - die wordt niet beantwoord. Wij kunnen daarop niet antwoorden door zelf nog meer raketten te plaatsen. Maar het is natuurlijk wel een ontzettend groot probleem als die eenzijdige stappen die je wilt doen uiteindelijk moeten leiden tot een tweezijdig ontwapeningsproces. We kunnen voor het volgende dilemma ko-

men te staan. Aan de ene kant is een akkoord dat wordt afgesloten per definitie een vooruitgang, omdat er meer beheersbaarheid is en omdat je ervan moet uitgaan dat wapenbeheersing uiteindelijk alleen tot stand komt door afspraken en niet door eenzijdige stappen. Aan de andere kant kun je niet accepteren dat Nederland tot speelbal van zo'n akkoord wordt gemaakt. Het probleem voor degenen die zo fulmineren tegen Genève, is dat je geen vervangingsmiddel hebt voor afspraken tussen staten als het gaat om de beheersing van de wapenwedloop. Waar of niet?"

Faber: „Nou, niet helemaal, of eigenlijk helemaal niet.“

Van Traa: „Dat is nogal een verschil.“

Faber: „Dat is zo. Kijk, afspraken zijn geweldig goed, maar als ze impliceren dat daarmee wapens worden aanvaard, zijn het slechte afspraken. Die onderhandelingen in Genève zijn geïntroduceerd vanuit het idee: anders krijgen we die wapens hier niet. We hebben ze nodig vanuit eurostrategische toestanden, maar ze worden niet aanvaard, ze zijn te wild, staan te los in het veld als ze niet gelijk in een akkoord worden neergelegd. Het is niet disarmamentcontrol, maar armcontrol. Je beheerst de bewapening, niet de ontwapening.“

Psychologisch

Van Traa: „Je hebt te maken met twee onderhandelingspartijen die jouw en mijn conceptie niet delen. Die allebei uitgaan van de noodzaak van een evenwicht dat heel precies is uitgerekend. Dat is het dilemma. Dan kunnen we dus roepen: wij verzetten ons daartegen; en dat moeten we ook doen. Ik blijf ook bij elk interimakkoord tegen de plaatsing van nieuwe Amerikaanse systemen in Europa. Maar daarmee heb je het probleem nog niet opgelost hoe je nu vanuit Europa je verhouding met de Sovjetunie wel moet definiëren. Want wat blijkt nu: de Sovjetunie is niet werkelijk van zins die doorbraken te presenteren die het in West-Europa werkelijk mogelijk maken dat je een akkoord krijgt. Nu zegt Mient Jan: het zijn geen ontwapeningsakkoorden, maar wapenbeheersingsakkoorden. En daar heeft hij volstrekt gelijk in. Maar ik zie niet hoe je in de twintigste eeuw tot ontwapeningsakkoorden kunt komen, als je niet eerst wapenbeheersingsakkoorden hebt.“

Faber: „Dus dan komt er straks een akkoord uit Genève en dan roep jij: buitengewoon fijn...“

Van Traa: „Nee, dat zeg ik niet.“

Faber: „Verheugend dat er een akkoord is, alleen wat erin staat vind je vervelend. Dat is moeilijk te verkopen.“

Van Traa: „Dat zal wel, maar het zal ook heel moeilijk te verkopen zijn om te zeggen dat je er niets mee te maken hebt, want het maakt deel uit van de politieke realiteit.“

Van der Lek: „Ik ben het met Mient Jan noch met Maarten eens. Mient Jan heeft gezegd: ik ben meer begrip gaan krijgen voor de tweezijdigheid van het proces. Natuurlijk is datgene waar je op uit bent uiteindelijk tweezijdige, of liever alzijdige ontwapening. Maar ik ben ervan overtuigd dat je dat alleen maar voor elkaar krijgt, wanneer je significante eenzijdige stappen zet. Onafhankelijk van wat de

ander doet. Dat risico is in elk geval veel minder groot dan dat van de tweezijdige eskalatie.“

Van Traa: „Maar daarna krijg je toch akkoorden, Bram?“

Van der Lek: „Ik hoop ook dat er een keer akkoorden komen. Laat ik één ding vooropstellen. Ik beoordeel de Sovjetunie geen millimeter vredelievender dan de Verenigde Staten. Jij zegt: de Sovjetunie heeft al een paar keer kunnen tonen dat ze op eenzijdige stappen zou willen antwoorden. Maar een enigszins significante, wezenlijke eenzijdige stap van het Westen - en daar moet je de Verenigde Staten wel bij rekenen - want die zien ze als hun voornaamste vijand - daar is nog nooit sprake van geweest. Wil je iets bereiken in de richting van ontwapening in deze wereld, dan zul je veel grotere eenzijdige stappen moeten doen. En dan kan men wel zeggen dat de Sovjetunie ondertussen gewoon doorgaat met bewapenen, maar dan zeg ik: ze doen maar, wat geeft het nou dat er nog een paar honderd bij komen? Dat is alleen maar van psychologische betekenis.“

Van Traa: „Ik heb met die opmerking van Bram een groot probleem. Als het alleen maar psychologisch is, waarom willen we ze hier dan tegenhouden?“

Van der Lek: „Ook psychologisch: om een deëskalatie te bereiken.“

Cirkels

Faber: „In theorie kan ik dat verhaal van Bram best onderschrijven, maar in de praktijk gaat het anders. Maarten zegt: als er van die dingen komen en ze worden op de een of andere manier in een verdrag vastgelegd, is dat een vorm van stabiliteit waartegen je niet zonder meer nee mag zeggen. Er zit een zekere redelijkheid in die redenering, terwijl je zoiets tegelijkertijd niet anders kunt zien dan als een enorme nederlaag. Eenvoudig omdat het de verkeerde kant opgaat.“

De grote kunst is voortdurend of je iets kunt vinden in de Europese verhoudingen waarmee je dat proces de andere kant uit stuurt. Maar stel dat je dat bij de kruisraketten niet eens lukt, dan kun je wel een nog grotere stap bedenken, maar wat is dan de realiteitswaarde daarvan?“

Van der Lek: „Ik zeg het niet vanwege de realiteitswaarde, maar omdat ik denk dat het de enige gezonde ondersteuning is van wat je aan het doen bent. Je moet je niet laten verleiden tot het tellen van SS20's. Je moet vooropstellen dat je dat niet wilt, en dan proberen door mobilisatie en politieke druk zoveel mogelijk te bereiken.“

Van Kampen: „Ik vind dat je niet moet vervallen in redeneringen als: kernwapens zijn niet nodig, want die Russen zijn zo aardig, en je moet ook niet zeggen: ze zijn nodig, want zij gaan ook door. Het gaat toch ook om ethische motieven, om het gevoel van veiligheid en onveiligheid, en dan niet alleen als het oorlog wordt, maar ook in vredetijd. Wat spelen die dingen voor rol in een samenleving, hoe beïnvloeden ze de technologie en hoe ondermijnen ze de politieke democratie? Die discussie is naar mijn gevoel veel belangrijker, dan een discussie over het vredes- en veiligheidsbeleid op wereldniveau.“